

Драган ЗАЈКОВСКИ

Институт за национална
историја - Скопје

ЦРКОВНИТЕ СОСТОЈБИ ВО МАКЕДОНИЈА ВО СРЕДИНАТА НА V ВЕК НИЗ ПРИЗМАТА НА МОНОФИЗИТСКИОТ ИСТОК VS НИКЕЈСКИОТ ЗАПАД

Од аспект на догматиката, петтиот век е период на расправи за природата на Исус Христос: односот на божественото и човечкото во него. Христолошките расправи, карактеристични за овој период, неминовно нашле одраз и во црковните прилики во Македонија. Токму прашањето за црковните состојби во Македонија во средината на V век е нашиот главен предмет на истражување. При тоа, истото го разгледуваме во еден поширок контекст на догматските несогласувања помеѓу приврзаниците на монофизитизмот и оние лојални на Никејско- константинополскиот симбол на верата.¹

Имено, и покрај одржувањето на Ефескиот (Трет вселенски) собор во 431 год. и постигнувањето на Антиохиската унија во 433 година,² не дошло до целосно надминување на теолошко-догматските несогласувања во Црквата. Незадоволство постоело на

---

¹ Под *никејско-константинополски симбол на верата* се подразбира симболот донесен на Вториот вселенски собор одржан во Константинопол (381) со кој е уреден и дополнет никејскиот симбол од 325 година.

² Антиохиската унија е акт на обединување помеѓу несторијанците и приврзаниците на никејско-константинополскиот симбол. Постигната е во 433 година, по Третиот вселенски собор, како резултат интензивниот дипломатски притисок од страна на императорот Теодосиј II. Socrates SCHOLASTICUS, *Historia Ecclesiastica*, VII, 34; Антон Владимирович Карташов, *Васељенски сабори*, том I (Београд: ФИДЕБ 1995), 307,

двете спротивставени страни. Ревносите приврзаници на несторијанството³ биле незадоволни од признавањето на легитимноста на Ефескиот собор, вклучително и од одлуките донесени на него: расчинувањето на Несториј и неговото отстранување од црковниот живот. На чело на несторијанците застанал Александар – епископот од Хиераполис. Тој иницирал одржување на низа помесни собори насочени против Антиохиската унија.⁴

Наспроти нив, незадоволство се јавило и меѓу приврзаниците на никејско-константинополскиот симбол на верата. Меѓу нив предничело монаштвото кое било против секаков компромис со несторијанците. Тоа е периодот на силно влијание на монаштвото во Црквата, кога монасите почнале да имаат важна улога во црковниот живот. Тие, во средината на V век, биле важен фактор во решавањето на црковно-теолошките спорови.

Во 434 година умрел константинополскиот патријарх Максимијан, а на негово место бил избран дотогашниот презвитер Прокло, кој уживал поддршка меѓу верниците во Константинопол. Иако останал доследен на одлуките на Третиот вселенски собор (431), сепак во посланијата што ги испраќал до епископатот низ империјата се забележува извесна доза на симпатии кон несторијанството.⁵ Може да се претпостави дека ова се должело на обидот да го ограничи влијанието на Александриската патријар-

---

³ Несторијанството е учење за чиј предводник се смета константинополскиот патријарх Несториј (380–440). Според несторијанците, „во Христа коегзистираат две одделни самостојни природи што се сооднесуваат на следниов начин: Бог Логос се вселил во човекот Исус, Кого Тој Го одбрал и помазал, со Кого влегол во допир и коегзистенција. Соединувањето на човечноста со божественоста според несторијанците не било апсолутно, туку релативно: Логос живеел во Исус како во Храм. Конечното обожествување на човечката природа на Христа се случила дури по неговиот искупителен подвиг.“ Архиепископ Иларион (Алфеев), *Тајната на верата, Вовед во православното догматско богословие* (Скопје: Темплум 2009), 104.

⁴ Joannes Dominicus Mansi, ed., *Sacrorum Conciliorum Nova Amplissima Collectio*, tomus IV (Florentiae: 1692–1769), 1407; cп. Theodoret, „Epistola CLXIX“; „Epistola CLXXV“; „Epistola CLXXVI“; „Epistola CLXXVIII“ во *Nicene and Post – Nicene Fathers, Second Series, Vol. 3: Theodoret, Jerome, Gennadius, Rufinus*, ed. Philip Schaff and Henry Wace (Hendrickson Publishers, 1994); *Nova Colectio Conciliorum*, ed. Etienne Baluze (Paris: 1683), 670; Антон Владимировиќ Карташов, *Васељенски сабору*, I, 320; *Christianity In Late Antiquity: Selected sources*, ed. and transl. Bart D. Ehrman and Andrew S. Jacobs (New York: Oxford University Press, 2004), 261.

⁵ Cп. *Proclus Of Constantinople and the Cult of the Virgin in Late Antiquity: Homiles 1 – 5*, texts and translations by Nicolas Constas (Boston: Brill Academic Pub, 2003).

шија, кое дополнително пораснало по победата над несторијанските Антиохија и Константинопол.

Состојбите во Црквата уште повеќе се усложниле по смртта на александрискиот патријарх Кирил во 444 година. Причината била изборот на Диоскор за нов александриски патријарх. Тој набргу станал еден од главните протагонисти во екстремното крило против Антиохиската богословска школа. Неговиот антагонизам отишол дотаму што одбил да го признае третиот канон од Вториот вселенски собор (381), според кој константинополскиот патријарх по углед следува веднаш по римскиот папа.⁶

Во 446 година умрел Прокло, а за нов константинополски патријарх бил избран Флавијан. Неговиот избор бил прифатен со голема резервираност од страната на Диоскор. Тоа е периодот кога александрискиот патријарх започнал сè поагресивно да се наметнува како фактор на дворот во Константинопол. За таа цел тој ги искористил врските со константинополскиот архимандрит Евтих, кој важел за личност што ужива подеднаков углед меѓу монаштвото во Константинопол, кај императорот и кај верниците. Токму со името на архимандритот Евтих е поврзано христолошкото учење за едната, Божествена, природа на Исус Христос наречено монофизитизам.⁷

Ситуацијата дополнително се усложнила со одржувањето на помесниот Константинополски собор во почекотот на ноември 448 година.⁸ Соборот бил инициран од константинополскиот патријарх

---

⁶ *Свештени канони на Светата православна црква*, превод протоереј Миле Љ. Штрбевиќ, гакон Јани Мулев (Велес: Повардарска епархија на МПЦ, 2011), 99 - 100; Радомир Поповиќ, *Васељенски Сабори, Одабрани документи* (Србиње – Београд – Ваљево: 1997), 20; Рајко Братој, „Ранохристијанската црква во Македонија и нејзините односи со Рим“, *Македонско наследство*, година V, број 13 (Скопје: 2000), 50.

⁶ *Историја на македонскиот народ*, том I, група автори (Скопје: Институт за национална историја, 2000), 228.

⁷ Според учењето на Евтих, Исус Христос пред отелотворувањето имал две природи, а потоа само една – Божествена. Ваквото учење било сосема спротивно на несторијанството, но во исто време и во спротивност со никејско-константинополскиот симбол на верата. Монофизитизмот учел за постоењето на Божјата природа како единствена во Исус Христос. *Канони или книга правилъ святаыхъ апостолъ, Святаыхъ соборовъ вселенскихъ и помятныхъ и святаыхъ отецъ* (Монреал: 1974), 32 - 45; Поповиќ, *Васељенски Сабори*, 7; 15 – 21.

⁸ Помесниот црковен собор во Константинопол почнал со работа на 8, а завршил на 12 ноември 448 година.

Флавијан и дорилејскиот епископ Евсевиј. Целта на неговото одржување била отстранување на Евтих од црковниот живот и ограничување на влијанието на монофизитите и на Александриската патријаршија. Како што и се очекувало, на него било решено Евтих да биде расчинет, а неговото учење било прогласено за еретичко и спротивно на правоверните догми. Соборот го формулирал следново:

„Исповедаме дека Христос се состои од две природи по отелотворувањето: во едната испостас, во едното лице, исповедаме еден Христос, еден Син, еден Господ“.⁹

Ваквата одлука наишла на остри реакции кај Евтих и кај неговиот близок соработник Диоскор Александриски. Тие не го признале легитимитетот на соборот и презеле активности за дискредитирање на Флавијан, обвинувајќи го за несторијанство. Ваквиот заклучок, меѓу другото, произлегува од писмото кое Евтих го испратил до папата Лав I, а во кое се оспорува легитимноста на одлуките од Константинополскиот помесен собор од 448 година и воедно се предупредува дека несторијанството почнало да се обновува на Истокот.¹⁰ Меѓутоа, папата не застанал во одбрана на Евтих, туку напротив, го осудил монофизитизмот и зазел став идентичен на оној на Флавијан и на Теодорит Кирски.¹¹ На тој начин Рим, Константинопол и Антиохија се нашле на иста страна против превласта на Александрија.

*

*   *

---

⁹ Mansi V, 1230 - 1234. Сп. *Christianity in Late Antiquity*, 261 – 262.

¹⁰ *Epistola XXI, Eutychis Ad S. Leonem* (PL 54), col. 0713B – col. 0719; сп. Mansi V, 1223.

¹¹ *Epistola LXXI, Ad Archimandritas Constantinopolitanos* (PL 54), col. 0895B – col. 0896; сп. Mansi V, 1238 - 1242; Тотъо Коев и Георги Бакалов, *Въведение в християнството* (София: БУЛВЕСТ 2000, 1992), 112; Георги Острогорски, *Историја на Византија* (Скопје: Наша книга, 1992), 81; Карташов, *Васељенски сабори, I*, 336.

Претпоставуваме дека е многу веројатно и Тесалоникискиот викаријат¹² на чие чело бил Анастасиј, како и епископиите под негова јурисдикција да застанале зад политиката на римскиот папа и на константинополскиот патријарх против монофизитизмот. Тоа во целост кореспондираше со ставот на папската столица.

Настаните што следувале, а пред сè учеството на епископи од Македонија на Лажниот (Ефески) собор од 449 година и две години подоцна на Халкедонскиот вселенски собор потврдуваат дека Тесалоникискиот викаријат го задржал угледот и влијанието во Илирик. Оваа констатација произлегува и од писмото на архимандритот Евтих упатено до тесалоникискиот митрополит Анастасиј, датирано непосредно по одржувањето на Константинополскиот собор (448), во кое се изнесуваат обвиненија на сметка на константинополскиот патријарх Флавијан.¹³ За жал, досега не постои изворен податок кој би упатил на одговорот на Анастасиј на ова писмо, иако претпоставуваме дека тој зазел став идентичен на оној на римскиот папа.

Развојот на настаните сè повеќе условувал одржување нов вселенски собор со цел да се надминат влошените меѓуцрковни односи. На тоа особено инсистирале Диоскор Александриски и Евтих. Тие настојувале да го искористат своето влијание на императорскиот двор и преку борбата против несторијанството да му дадат легитимитет на монофизитизмот.

Со императорскиот Указ од 30 март 449 година бил свикан нов вселенски собор, кој требало да се одржи во Ефес во август истата година.¹⁴ Со соборот било предвидено да претседава Диоскор, со помош на петчлена комисија во која влегувале ерусалимскиот патријарх Јувеналиј и кесариско-кападокискиот митрополит

---

¹² Тесалоникискиот викаријат бил формиран во 412 година од страна на римскиот папа Инокентиј I со цел Римската црква да го зацврсти влијанието во источен Илирик. Под негова јурисдикција биле црквите во провинциите Македонија, Ахаја, Тесалија, Стар и Нов Епир, Крит, крајбрежна и внатрешна Дакија, Мизија, Дарданија и Праевалитана. Тие, иако во административен поглед влегувале во рамките на источен Илирик и биле во рамките на Византија, во црковен поглед наместо под Константинопол, биле под јурисдикција на римскиот папа. В. Inocentius, *ep. Lectissimo et gloriosissimo Moysi Rufo* (PL 20), col. 0619A – col. 0619B.

¹³ *Acta Conciliorum Oecumeniorum, t. II, vol. I, pars I*, ed. E.Schwartz (Berlin and Leipzig: 1924), 175; ср. Ernest Honigman, „Juvenal Of Jerusalem“, *Dumbarton Oaks Papers, No.5* (Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts: 1950), 231.

¹⁴ Mansi VI, 494.

Таласиј. Двајцата важеле за блиски соработници на Диоскор и на Евтих.¹⁵ На соборот бил поканет да присуствува и римскиот папа Лав I, кој решил во свое име да испрати легати: епископот Јулиј, презвитерот Ренат и ѓаконот Хилариј.¹⁶

Соборот, кој претендирал да биде вселенски, започнал со работа на 8 август 449 година во Ефес, со учество на 138 епископи.¹⁷ Во неговата работа учествувале 7-мина епископи од провинцијата Македонија Прима.¹⁸ Созон од Филипи, Евзебиј од Добер, Максимијан од Сер, Хермоген од Касандреја, Лука од Бeroја и Квинтилиј од Хераклеја Линкестис.¹⁹ Ако имаме предвид дека две години подоцна, на Халкедонскиот вселенски собор, хераклејскиот епископ Квинтилиј учествувал како застапник на тесалоникискиот митрополит Анастасиј, тогаш со голема веројатност може да се претпостави дека во исто својство присуствувал и на Соборот од 449 година во Ефес. Меѓу учесниците на овој собор, во изворите се споменува и името на епископот Антониј од Лихнидос,²⁰ кој во тој период политички влегувал во рамките на провинцијата Нов Епир.

Соборот имал само три заседанија и за мошне кусо време ја завршил работата. Меѓу другото, било одлучено: 1) решението за

---

¹⁵ Honigman, „Juvenal Of Jerusalem“, 224.

¹⁶ Mansi VI, 494. Презвитерот Ренат починал на патот за Ефес. Дванаесет години подоцна Хилариј бил избран за нов римски папа. Карташов, *Васељенски сабори*, I, 336.

¹⁷ Mansi VI, 494. Види *Christianity in Late Antiquity*, 261-262; Коев и Бакалов, *Въведение в християнството*, 112; Острогорски, *Историја на Византија*, 81; Карташов, *Васељенски сабори*, I, 338; *The Cambridge History Of Christianity, Volume 2, Constantine to c. 600*, ed. Augustine Casiday and Frederick W. Norris (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 89.

¹⁸ Провинцијата Македонија Прима влегувала во рамките на дијецезата Македонија со административен центар во Тесалоника. Нејзината територија ги опфаќала подрачјата на долниот тек на Халијакмон, долниот тек на Аксиј и на Долни Стримон, како и пелагониската висорамнина. Во рамките на провинцијата влегувале градовите Филипи, Пела, Дион, Едеса, Бeroја, Хераклеја Линкестис и др.

¹⁹ E. Honigmann, „Original Lists of the Memembers of the Council of Nicaea, The Robber – Synod and the Council of Calcedon“, *Byzantion* 20 (1950), 35; *Историја на македонскиот народ* I, 228; Братож, „Ранохристијанската црква во Македонија“, 31. Фактот што во изворите се споменува провинцијата Македонија Прима упатува на заклучокот дека во тоа време – средина на V век – постоела и провинција Македонија Секунда.

²⁰ Honigmann, „Original Lists“, 35; *Историја на македонскиот народ* I, 228; Братож, „Ранохристијанската црква во Македонија“, 31.

осуда на Евтих донесено на Константинополскиот собор (448) да биде прогласено за нелегитимно и неважечко; 2) константинополскиот патријарх Флавијан да биде расчинет; 3) учењето за едната природа на Исус Христос да биде прифатено како единствено исправно. Тоа, всушност, значело победа на монофизитизмот и негово прифаќање како единствена вистинска догма.²¹

Зачуваните извори не соопштуваат ништо за ставот што го застапувале епископите од Македонија Прима на соборот. Нема ниту податоци за нивното евентуално активно вклучување во теолошките расправи и во осудата на патријархот Флавијан. Сепак, ако се знае дека папските легати застанале во одбрана на Флавијан и биле против монофизитското учење на Евтих и на Диоскор, тогаш може да се претпостави дека и епископите од Македонија Прима во состав на Тесалоникискиот викаријат, а под јурисдикција на папата, ги бранеле истите ставови. На оваа претпоставка упатува и писмото што папата Лав I го испратил до тесалоникискиот митрополит Анастасиј непосредно по одржувањето на соборот. Во него папата, жестоко критикувајќи ги одлуките донесени на Ефескиот собор (449), со задоволство му честита на Анастасиј за неговата одлука да не учествува на истиот.²²

*

*   *

Иако императорот Теодосиј II ги потврдил решенијата од Соборот во Ефес (449), сепак неговиот вселенски карактер и легитимност биле оспорени од страна на папата Лав I; папата е првиот кој го оквалификувал со терминот *разбојнички*.²³ Тој свикал помесен собор во Рим на кој биле осудени одлуките од Разбојничкиот (Лажниот) собор, а веднаш потоа испратил писма до императорот Теодосиј II²⁴ и неговата сестра Пулхерија.²⁵ Во писмата недвосмислено кажува дека не ја признава легитимноста на

²¹ Mansi VI, 494.

²² S. Leonis Magni, *Epistola XLVII, Ad Anastasium episcopum Thessalonicensem* (PL 54), col. 0839B – 0840C.

²³ S. Leonis Magni, *Epistola XXX* (PL 54), col 0783. Види *The Cambridge History of Christianity*, vol. 2, 90. Соборот во Ефес од 449 година, освен *Разбојнички*, во историографијата се нарекува и *Лажен собор*.

²⁴ S. Leonis Magni, *Epistola XLIV, Ad Theodosium Augustum* (PL 54), col. 0825 - 0832B.

²⁵ S. Leonis Magni, *Epistola XLV, Ad Pulcheriam Augustum* (PL 54), col. 0831 – 0836.

Ефескиот собор (449) и повторно на неколку места ја употребува истата квалификација *latrocinium* (разбојнички).

Но и покрај протестот на папата, приврзаниците на монофизитите, охрабрани од императорската поддршка, започнале со ракополагање нови епископи – монофизити. За нов константинополски патријарх бил хиротонисан Аполинариј, кој му бил лојален на монофизитското учење. Хиротонијата ја извршил Диоскор Александриски и за чинот го известил папата.²⁶ На ова Рим одговорил со повторување на ставот за осуда на одлуките на Соборот во Ефес од 449 година. Воедно, бил оспорен и легитимитетот на Диоскор Александриски и на архимандритот Евтих под обвиние за извршено насиллие врз учесниците на Разбојничкиот собор.²⁷

До пресврт во црковната политика дошло по ненадејната смрт на Теодосиј II во 450 година. Новиот император Маркијан (450–457) и неговата сопруга Пулхерија, сестра на Теодосиј II, под влијание на приврзаниците на никејско-константинополскиот симбол на верата ја смениле црковната политика на императорскиот двор. Со нивна поддршка започнало постепеното отстранување на монофизитите од епископските и од свештеничките функции. Сепак, за целосна ревизија во црковната политика било потребно одржување нов вселенски собор.

Новиот вселенски собор бил свикан со императорскиот Указ од 17 мај 451 година и истиот требало да се одржи на 1 септември истата година во Никеја. Меѓутоа, оддалеченоста на Никеја од Константинопол, како и настојувањето на Маркијан да има целосна контрола над ситуацијата биле причини соборот да се одржи во Халкедон, а неговата работа започнала на 8 октомври 451 година во присуство на околу 600 делегати.²⁸ На соборот, повторно, не присуствувал папата Лав I, кој испратил свои претставници.²⁹

²⁶ *Epistola IX* (PL 54), col. 1061C - col. 1068C.

²⁷ *The Cambridge History of Christianity*, vol. 2, 90.

²⁸ Mansi VI, , 938 – 956; cп. Schwartz, *Über die Bischofslisten*, 90; *Das Konzil von Chalkedon I – III*, ed. A. Grillmeier und H.Bacht (Wurzburg: 1951 – 1954), 57; Honigmann, „Original Lists“, 36 – 40; *Aus den Akten des Concils von Chalkedon*, ed. E.Schwartz (Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch – philologische Klasse XXX. Band 2. Abhandlung, Munchen 1927), 32; *The Cambridge History of Christianity*, vol. 2, 90; Карташов, *Васеленски сабори*, I, 346.

²⁹ Mansi VI, 940; *Aus den Akten des Concils von Chalkedon*, 32.

Меѓу учесниците на Соборот во Халкедон (Четвртиот вселенски), најмалку 9-мина епископи биле од провинциите Македонија Прима и Македонија Секунда. Најугледниот меѓу нив, Квинтилиј од Хераклеја, присуствувал во функција на застапник на тесалоникискиот епископ Анастасиј.³⁰ Освен него, од двете Македонии дошле епископите Никола од Стоби, Дарданиј од Баргала, Созон од Филипи, Севастијан од Бероја, Евзебиј од Добер, Максимијан од Сер, Јован од Партикопол и Хонорат од Тасос.³¹

Ако направиме споредба со учесниците на Лажниот собор од 449 година, ќе дојдеме до заклучок дека во Халкедон отсутнуваат епископите Хермоген од Касандреја и Антониј од Лихнид. Во недостаток на изворни податоци, прашањето за причините за нивното неприсуство на Четвртиот вселенски собор останува неодоговорено.

Четвртиот вселенски собор завршил со целосна победа над монофизитизмот: Диоскор Александриски, Јувеналиј Ерусалимски и сите други епископи – приврзаници на монофизитизмот, биле расчинети од епископските и од свештеничките чинови. Соборот, отфрлајќи го монофизитското учење како еретичко, ја прифатил како единствена и вистинска догмата за двете неделиви и, воедно, неспојливи природи на Богочовекот Исус Христос, надополнувајќи го никејско-константинополскиот симбол на верата со следново:

---

³⁰ *Aus den Akten des Concils von Chalkedon*, 34. сп. S. Leonis Magni, *Epistola IX, Seu Actio XVI Chalcedonensis* (PG 54), col. 1250B. Неприсуството на тесалоникискиот митрополит Анастасиј на Лажниот собор (449) и на Халкедонскиот собор (451) можеби може да се протолкува како негов претпазлив дипломатски чин. На оваа претпоставка упатува специфичната позиција во која се нашол: морал да балансира помеѓу римскиот папа Лав I, кој бил противник на монофизитизмот, и делот од илирските епископи под негова јурисдикција кои го поддржувале Диоскор Александриски. *The Acts of the Council of Chalcedon, vol. I*, translated with introduction and notes by Richard Price and Michael Gaddis (Liverpool: Liverpool University Press, 2005), 123, ф. 38.

³¹ Mansi VI, 938 – 956; Honigmann, „Original Lists“, 58; *Aus den Akten des Concils von Chalkedon*; Братој, „Ранохристијанската црква во Македонија“, 32; Митко Б. Панов, „Борбата на Римската црква за црковно господство во Македонија на преминот од антиката во средниот век (IV–VI)“, *Историја*, бр. 1–4 (1995/1996), (Скопје: 1996), 68; *Историја на македонскиот народ I*, 228. Радомир Поповиќ изнесува мислење дека на Соборот во Халкедон учествувале многу поголем број епископи од Македонија од оние споменати во документите. Радомир Поповиќ, *Рано христијанство на Балкану пре досељена Словена (Србија, Повардарје, Црна Гора)*, (Београд: 1995), 109.

„...исповедаме еден и ист Син, Господ наш Исус Христос, совршен по Боженственоста и совршен по човечноста, вистински Бог и вистински Човек, со разумна душа и тело, едносуштен со Отецот според Боженственоста и едносуштен со нас според човечноста. (...) Го исповедаме Него не како делив или разделен на две лица, туку како еден и ист Син и еднороден Бог Логос, Господ Исус Христос“.³²

Освен догматските прашања, на Четвртиот вселенски собор биле разгледани низа други прашања од црковно-канонски карактер.³³ Учесниците на овој собор посебно внимание му посветиле на прашањето за достоинството и првенството во Вселенската црква. Сосема согласни дека Римската црква треба да ужива почесно првенство, на соборот било решено веднаш зад неа, а втора по ранг и достоинство, да биде Константинополската патријаршија. Станува збор за 28. канон, со кој му било признато првото почесно место на римскиот папа, но во сè друго константинополскиот патријарх бил изедначен со него. Во практиката ова значело дека на Истокот, т.е. во Источната Римска Империја приматот во црковните работи го добила Константинополската патријаршија, а наспроти Александријската и Антиохиската. Впрочем, со 28. канон од Халкедон се ограничувало влијанието на александријскиот патријарх.

Реакцијата на папата Лав I била жестока. Тој одбил да го признае спорниот канон и воедно го оспорил вселенскиот карактер на Халкедонскиот собор. Причината за ова ја наоѓаме во стравот од можното идно загрозување на приматот на Римската црква во Вселенската црква. Ваквата претпоставка можела лесно да се оствари ако се има предвид дека константинополскиот патријарх ја уживал поддршката од императорот во Константинопол. Црковен Рим се плашел дека одредбите од 28. канон се почеток на остварувањето на плановите на Константинополската патријаршија за наметнување на приматот во Вселенската црква. Оттука, папата

---

³² Mansi VI, 948.

³³ Биле донесени 30 канони, кои во најголем дел се однесувале на ограничување на дотогашното силно влијание на монаштвото во Црквата. Воедно, Соборот одлучил епископите во иднина да бидат тие што ќе имаат првенство при решавањето на црковно-догматските прашања.

сакал ваквиот претпоставен развој на настаните да го спречи уште на почетокот.³⁴

Од спротивната страна, константинополскиот патријарх Анатолиј презел интензивна дипломатска активност за признавање на вселенскиот карактер на Халкедонскиот собор. За таа цел испратил писма до папата³⁵ и до императорот Маркијан.³⁶ Како резултат на оваа активност, во 453 година папата Лав I го признал вселенскиот карактер на Халкедонскиот собор (451), со исклучок на 28. канонско правило.³⁷ Токму овој канон ќе биде една од причините за заладување на односите помеѓу Рим и Константинопол, кое ќе ескалира во втората половина на V век.

Во контекст на спорниот 28. канон од Четвртиот вселенски собор, нотираме едно писмо кое тесалоникискиот епископ Евксихиј го испратил до папата Лав. Во него е содржано сведоштво за притисоците од константинополскиот патријарх Анатолиј, кој повикувајќи се на споменатото 28. канонско правило, барал од епископите од Македонија и од Илирик да ја признаат неговата јурисдикција.³⁸

Освен горенаведеното, од деценијата по одржувањето на Четвртиот вселенски собор датираат уште и едно писмо во кое е споменат лихнидскиот епископот Антониј и две писма во кои е споменат скупскиот митрополит Урсилиј. Иако станува збор за епископии кои територијално влегувале во составот на провинциите Нов Епир, односно Дарданија, ние овде ги споменуваме со цел да се добие подобар преглед за црковните состојби на територијата на денешна Република Македонија.

Следејќи го хронолошкиот принцип, како прво го наведуваме писмото во кое се споменува епископот Антониј од Лихнид. Станува збор за писмо од митрополитот на Дирахиум (Драч) испратено до императорот Лав I (457 - 474); Ле Квен³⁹ го датира во

³⁴ Fransoa Dvornik, *Vizantija i Rimski primat*, prevod Jelca Vuković (Beograd: Službeni glasnik 2009), 38.

³⁵ *Epistola CXXXII, Anatolii Episcopi Cconstantinopolitani Ad Leonem Papam* (PL 54); сп. Mansi VI, 171.

³⁶ *Epistola LXXXII* (PL 54), col. 0917A - col. 0926B; сп. Mansi VI, 166.

³⁷ Острогорски, *Историја на Византија*, 81; *The Cambridge History of Christianity*, vol. 2, 91. За целата кореспонденција на папата Лав I со константинополскиот патријарх Анатолиј и императорот Маркијан. PL 54, PL 55 и Mansi VI.

³⁸ S. Leonis Magni, *Epistola CL, Ad Euxitheum Episcopum* (PL 54), col. 1121A - 1121C.

³⁹ M. Le Quien, *Oriens Christianus, II* (Paris: 1740), 285, цитирано според Братож, „Ранохристијанската црква во Македонија“, 32.

453 година, а Рајко Братож „457 или малку подоцна“.⁴⁰ Содржински, писмото е едно од повеќето во кои наоѓаме податоци за тогашните актуелни црковни состојби во провинцијата Нов Епир. Притоа, она што е важно за нас е наведувањето на лихридскиот епископ Антониј, чие епископско достоинство за првпат го среќаваме во 449 година во контекст на неговото учество на Разбојничкиот (Лажниот) собор. Неговото споменување во наведеното писмо е сведоштво дека во годините по Четвртиот вселенски собор, Антониј ја задржал лихридската епископска катедра. Тоа е доволен аргумент да претпоставиме дека за текот на целиот *монофизитскиот спор* тој постојано бил на страната на противниците на Диоскор и на Евтих. На мислење сме дека истиот став го бранел и за време на учеството на Разбојничкиот (Лажниот) собор во Ефес.

Од средината на 50-тите години од V век датираат и две писма каде што се споменува скупскиот митрополит Урсилиј. Првото од нив е датирано во 457/458 година,⁴¹ а е испратено од тројца дардански епископи до императорот Лав I. Меѓу нив се споменува *Ursilius episcopus Dardaniae*.⁴² Оттука Урсилиј го идентификуваме како митрополит на провинцијата Дарданија со седиште во главниот град Скупи, односно како митрополит дардански и епископ скупски. Ова, впрочем, се потврдува со другото писмо испратено од императорот Лав I до епископите (митрополитите) од главните градови на неколку провинции. Меѓу нив повторно е наведен *Ursicenus reverentissimus episcopus Scupensis*.⁴³ Во писмото се споменува и тесалоникискиот епископ Евксихиј (Euxitheus).

---

⁴⁰ Братож, „Ранохристијанската црква во Македонија“, 32.

⁴¹ Братож, „Ранохристијанската црква во Македонија“, 32; Милан Бошкоски, „Скупската епископија – митрополија и нејзината наследничка Јустинијана Прима“, *Македонско наследство*, год. VI, бр. 15 (Скопје: 2001), 15.

⁴² *Acta Conciliorum Oecumeniorum* II 5, 24.

⁴³ *Acta Conciliorum Oecumeniorum* II 5, 24; сп. Бошкоски, „Скупската епископија – митрополија“, 15; Братож, „Ранохристијанската црква во Македонија“, 32.

Dragan ZAJKOVSKI

ECCLESIASTICAL SITUATION IN MACEDONIA IN THE
MIDDLE OF THE FIFTH CENTURY THROUGH THE
PRISM OF MONOPHYSITE EAST VS NICENE WEST

- s u m m a r y -

This article examines the church situation in Macedonia in the mid V century in context of dogmatic debates characteristic for the early Middle Ages. Sources confirm that the bishops from Macedonia, without exception, continued to believe in the Nicene symbol of faith. This was the case with Monophysitism which was condemned by the bishop and clergy of the Vicariate from Thessalonika. This conclusion is based on available sources that testify about the participation of bishops from Macedonia in the "Robber Council" held in Ephesus in August of 449 and the Council of Chalcedon (451). Namely, at the "Robber Council" seven participants were from the province of Macedonia Prima, and, at the Council of Chalcedon (Fourth Ecumenical) at least nine bishops were from the provinces of Macedonia Prima and Macedonia Secunda.